

Fookusarutelu isikliku vastutuse suurendamisest pensionivara kogumisel

Eesmärk: Leida Eesti jaoks sobivaid võimalikke lahendusi isikliku vastutuse suurendamiseks pensionivara kogumisel

Mis on probleem?

Eestis on vanaduspensioniiiga pidevalt tõusnud ja tõuseb ka edaspidi, kuid riiklik pensionisüsteem ei taga ka tulevikus vanaduspensioniealistele paremat heaolu. Teada on, et pensionikassa jääb miinusesse veel aastakümneteks ning tulevaste pensionäride heaolu võrreldes tänaste pensionäridega ei muutu: pensionite asendusmäärad jäävad endiselt 40% kanti, naistel veel madalamaks.

Seega on riikliku pensionisüsteemi (I+II samm) võimalused edaspidigi piiratud. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis on küll plaanis selle jätkusuutlikumaks muutmine, kuid tegelikkuses suudame sellel viisil pigem *statust quo*'d säilitada. Ootused riikliku pensioni suurusele on endiselt kõrgemad kui süsteem seda pakkuda suudab. Peab suurenema inimeste endi vastustus oma eakapõlve ees.

Inimesed ise näevad alternatiivsete tuluallikatena peamiselt töötamist vanemas eas, mis pole selle fookusarutelu teema ([vt kokkuvõtet selleteemalisest fookusarutelust](#)). Kuigi loodetakse ka laste, kinnisvara, ettevõtlustulu, säästude ja tööandjapensioni peale, siis vanemas eas isikutel juba need ootused kaovad. Lapsi on vähe ja nad peavad vananeva rahvastiku tingimustes nangunii andma suurema panuse ühiskonna kuludeks. Ka on SHARE uuringu „Piilk hallile alale“ kohaselt valdava osa vanemaealiste ainuke finantsvara pangakonto ja seal olev raha (mediaan 650 eurot) ning kinnisvarana korter, milles nad ise elavad. Viimase hind ja võimalus seda pensioniks realiseerida sõltuvad suuresti majanduse olukorrast ja muidugi asukohast.

III sambasse on investeerinud Eestis ca 5% inimesi, eespool nimetatud SHARE uuringu kohaselt on sama suur osakaal ka vanemaealiste seas.

Põhiküsimus: Kuidas tagada, et inimeste pensionivara oleks praegusest suurem?

Millised on suundumused?

Inimestel puudub ülevaade ja arusaam, milliseks nende pension kujuneb.

SEB pensionivalmiduse uuringu kohaselt saab 60% inimestest aru, et nende olukord ei kujune ilmselt paremaks kui praegustel pensionäridel, kuid siiski on pensioniks säästmine kõige ebaolulisem rahaline prioriteet.

Eestis on usaldus pensionisüsteemi vastu madal – SEB pensionivalmiduse uuringu kohaselt 38. (Vähe lohutab, et teistes Balti riikides on see veel madalam). 70% inimestest ei usu praeguse pensionisüsteemi jätkusuutlikkusse.

Ise panustatakse vähe. Võiks ju arvata, et kui süsteemi ei usaldata, siis võetakse seda rohkem ise vastutust oma eakapõlve eest, kuid paraku nii see ei ole. Sest rahatarkust on Eestis vähe. Kuigi Eesti inimesed on üsna teadlikud, kuidas peaks, siis ei käituta teadmiste järgi. Seega võib tinglikult öelda, et rahatarkuse levitamisel on olnud edukad, kuid käitumise muutmiseks sellest ei piisa.

Inimesed ennustavad oma oodatavat eluiga palju lühemana kui see tegelikult on.

Selline mõtteviis mõjutab väga selgelt ka säästmiskäitumist, sest vajalike säästude mahtu hinnatakse väiksemaks. Osades riikides on võimalik pensionieas ennast kindlustada juhaks kui pensionisäästud enne surma otsa saavad.

Erinevad säästmist hoogustavad tegevused pole seni aidanud. Nii näiteks on investeeringud III sambasse tulumaksuvabad. Ka on tööandjal õigus tasuda töövõtja täiendavasse pensionikindlustusse kuni 15% tema palgast (maksimaalselt 6000 eurot) ilma, et sellelt tuleks maksta täiendavalt makse. Pole teada, kui laialt seda võimalust kasutatakse. Samas arvestades tänapäeva tööelu iseloomu, kus ühes ametis, veel vähem ühel töökohal terve elu ei töötata, on tööandjapension motivatsiooniallikana, küsitav. Selle tõestuseks olgu kasvõi kaadri liikumine Politsei- ja Piirivalveametis, kus viimastel aastatel lahkuvad töölt ennekõike noored. Politseiametnikel on siiani tavapärasest soodsamad pensionitingimused.

Riigiti on säästukäitumine erinev. Paljudes riikides on vabatahtliku pensioniks säästmise osa oluliselt suurem kui Eestis. Näiteks Uus-Meremaal oli see 72,9% või Islandil 52,2%. Tõsi, Uus-Meremaal ei ole samal ajal kohtuslikku pensionikindlustust ning riikliku pensioni asendusmäär on ca 40%. Seega on inimesed valmis ise riikliku nn *KiwiSaver* plaani kaudu säästma, et tagada endale kõrgem pension.

Eesti Panga statistika kohaselt pole Eesti kodumajapidamistel kunagi nii palju sääste olnud kui praegu. Küll aga pole säästude kogumine ilmselt seotud pensionivara kogumisega, vaid muude faktoritega nagu majanduse olukord ja kriisi ajal kogetu.

Üha rohkem uuritakse, kuidas mõjutada inimesi enam säästma, kuid „võluvitsa“ leitud ei ole. Ka Eestis on aastal 2013 PRAXIS avaldanud uuringu „Säästmisega seotud käitumuslikud aspektid ja eestlaste säästmiskäitumise mõjutamise võimalused“, kus lisaks teoreetilisele ülevaatele testiti hoiakuid teoreetilise töö sealsetest soovist edasisi tegevusi ei järgnenud.

Millised on suuremad takistused?

Inimesed loodavad pigem välistele teguritele (riiklik pensionisüsteem, lapsed, partner) kui endale (va töötamine, kuigi vähem inimesi jätkab vanemas eas töötamist kui seda nooremana deklareerib).

Hoiakud säästmisele on valdavalt negatiivsed: inflatsioon sööb raha ära, „venelased tulevad“ ehk riigikord muutub, ma suren nagunii enne ära ehk keskendutakse sellele, miks mitte eakapõlve planeerimiseks valmistuda.

Inimestel on küll soov otsustada enam oma pensioniraha üle, kuid neil puuduvad teadmised ja oskused. Viimase finantskirjaoskuse uuringu andmetel on vaid 9% kohustusliku kogumispensioni omanikest selle valiku tegemisel võrrelnud mitme pakkuja tingimusi ning teinud teadliku ja kaalutletud valiku.

Nooremad loodavad riiklikule pensionile vähem, kuid ei astu ikkagi reaalseid samme säästmiseks. Seda soodustab ka üha suurenev nn tarbimiskultuuri levik, kus tänase heaolu arvelt ei taheta teha kompromisse ja säästa.

Töösuhted muutuvad. Üha suurem hulk inimesi teenib elatist nii, et teenitult sotsiaalmaksu maksuma ei pea (ettevõtjad, jagamismajandusest kasu lõikajad, muud lepingulised suhted). Seega on nende võimalused riiklikust pensionisüsteemist pensioni saada väga kasinad.

Fookusarutelu küsimused:

1. Kas isikliku vastutuse suurendamine pensionivara kogumisel on üldse oluline küsimus?
2. Kas ja milliseid võimalusi näete veel, et riik saaks säästmist hoogustada?
Kas on võimalusi, mida riik pole seni kasutanud, aga võiks? (näiteks II samba vabatahtlikud juurdemaksud; pensioniks raha kogumine, mida võib kasutada teatud juhtudel muuks otstarbeks (töövõimetus, kodu soetamine)).
3. Kas II sambasse kogumine saaks/võiks olla paindlikum ja arvestada inimese soovidega?
Kui palju üldse on riiklikus süsteemis ruumi individuaalsusele? Osa tahaksid ise oma raha investeerida. Kuidas tagada, et nad tegelikult siis ka seda teeksid. Kas moesõna *big data* võiks pikemas perspektiivis lahendus olla?
4. Kas tööandjapensionil on Eestis tulevikku? Kas selle laiemaks kasutuselevõtuks tuleks midagi teha? Mil moel saab tööandjaid veel „ära kasutada“ säästmisharjumuse kujundamisel?
5. Kas ja kui palju saaks soodustada pensionivara kogumisel mittefinantsvahendite kogumist? Kord tõstatus ja kadus kiirelt võimalus kinnisvarapensionist.
6. Ära ei saa unustada eakuse teist poolt ehk võimalust, kus kogu eakapõlv ei möödu aktiivselt ning tekib vajadus hooldusteenuste järele? Kas hoolduskindlustus vms sarnased tooted võiks tekkida? Ja miks nad seda seni teinud pole?

Liisi Uder
programmijuht
liisi.uder@kogu.ee
Eesti Koostöö Kogu
www.kogu.ee/pension-2050/

20. mail 2016, Roheline aas 5